

HORTOBÁGYI NEMZETI PARK - A PUSZTA KIEMELKEDŐ EGYETEMES ÉRTÉKÉNEK ATTRIBÚTUMAI

Érték ka- tegória	Attribútum-csoportok	Attribútumok
A tájat megha-tá- rozó ter- mészeti értékek	Szikes talajok és változatos mikro-mor- fológiájuk	Sziki mikro-formák (padkák, szikfokok, szikes lapo- sok)
	Szik által befolyásolt száraz és vizes pusztai élőhelyek élővilága	Rövidfűvű szikes gyepek, zsombékosok, löszgyepek, mocsarak, mocsárrétek vegetációja
		Térben és időben dinamikusan változó élőhelyek mozaikossága
		Füves puszták madárvilága (pl. búbos, mezei pa- csirta, vörös vércse)
	Folyóvizek menti vizes élőhelyek élővi- lága	Vizes élőhelyek madárvilága (pl. barna rétihéja, gu- lipán, piros lábú cankó)
		Ártéri ligeterdők, morotvák, lápok, nyílt vízfelületek társulásai
Tájkép, kiemelke- dő, egyedi látvány-mi- nőség	Természeti és művi tájalkotó elemek együttes és egységes megjelenése	Kevés számú, elszórtan elhelyezkedő tájalkotó elem és az ebből adódó harmónia
		Hagyományos tájhasználattal összefüggő művi ele- mek (hodályok, gémeskutak, kunyhók) illeszkedése a tájba
		Mélységet adó látványelemek (szárnyékerdők, hal- mok, pásztoréptmények)
	Tájkép sajátos téraránya	Töretlen látóhatár - horizont takaratlansága
		Fátlan, nyílt legelőtáj
	Természeti jelenségek, tűnemények	Délibáb, lemenő és felkelő nap, „felhőjáték”, csil- lagkupola, évszakok színváltozása
	Állatok csoportos megjelenése a tájban	Vonuló darvak, vadludak, seregélyek, fenyőrigó
		Legelő csordák, nyájak, ménese
Táj-haszná- lat	Hagyományos legeltetési állattartás	Extenzíven legeltethető, őshonos és honosult állat- fajták (szürkemarha, rackajuh, nóniuszló)
		Legeltetés múltban gyökerező pásztoroló tartási módozatai (szabad, szabad láb alóli, áthajtó, túlle- geltetés)

Régészeti örökség	A nomadizáló életforma őskori, korai történeti emlékei	Sajátos, halmos temetkezési formák: Ex lege védett halmok, kurgánok megjelenése a tájban
	Kiemelten védett régészeti lelőhelyek	Ex lege védett halomsíros római császárkori (szarmata) temetők, középkori települések és templomok (Máta, Poroshát, Angyalháza)
	Nyilvántartott régészeti lelőhelyek	A korabeli élet nyomait őrző őskori, római császárkori, népvándorlás kori és középkori régészeti lelőhelyek (Zám: újkőkori lh.; Kockakút-római császárkori kishalmos temető; Árkus: szkíta és avar temető)
	Azonosításra váró régészeti lelőhelyek	A korabeli élet nyomait őrző különböző korszakokban keltezhető régészeti lelőhelyek
Műemléki érték	Műemlékek	Csárdák, szekérállás: Nagyhortobágyi-csárda és szekérállás, Kishortobágyi, Kadarcsi, Meggyes-csárda
		Hidak: Nagyhortobágyi (Kilenclyukú) kőhíd, Szent Ágota-híd
	Rommaradványok	Árpád és középkori templomok, monostor: Papegháza: templom maradványai, Ohat: monostor és templom maradványai
	Hagyományos pásztoréptmények	Ember számára készült pásztorhajlék: kontyos kunyhó, nyeregtetejű pásztorkunyhó, cserény, vasaló
		Állatok számára készült építmények: gémeskút, hodály, szárnyék, karám, akol, szín
	Egyéb nem védett műemléki értékek	Gazdasági- és közösségi épületek: Halastó központ vendégház, magtár, malom
		Egyéb gazdasági és mérnöki építmény: Bánó-udvar: víztorony, Dékány-zsilip
Tárgyi és szellemi örökség	Pásztorokkultúra primér forrásai és tárgyi emlékei	Pásztorélet, pásztortársadalom, betyárvilág, építéstechnológia, eszközkészítés, -használat, viselet, népzene, -szokások, gasztronómia
	Pásztorokkultúra szekunder forrásai	Irodalom, képzőművészet, filmművészet, műtárgyak, gyűjtemények

A TÁJAT MEGHATÁROZÓ TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

Szikes talajok és változatos mikromorfológiájuk

- Sziki mikroformák (padkák, szikfokok, szikes laposok)

Hortobágy Európa legnagyobb összefüggő szikes talajú területe, a Kárpát-medence legváltozatosabb mikromorfológiai adottságú tájtípusa. Hortobágyot elsősorban nem makro- és mezoformakincse, hanem szolonyec szikes taljai és az ezekhez kapcsolódó mikroformakincs teszi különlegessé. A sziki talajtípusok változatossága és a hozzájuk kapcsolódó kémiai unikalitások, mozaikossága emelhető ki leginkább, mely a puszta növényvilágában is tükröződik.



Padkásodás



Szikfokvizek

Szik által befolyásolt száraz és vizes pusztai élőhelyek élővilága

- Rövidfűvű szikes gyepek, zsombékosok, löszgyepek, mocsarak, mocsárrétek vegetációja

A Hortobágy füves pusztái közül táji, tájképi és tájhasználati szempontból a rövidfűvű, legkiterjedtebb állományokat alkotó szikes gyepek a legjelentősebbek. Közülük a mézpázsitos szikfoki és vaksziki társulások speciális sótűrő fajaik révén kiemelkedő természeti jelentőséggel bírnak. A szolonyec szikesek zsombékosodása ritkaságnak számít, a kialakuló zsombékos formakincseket részben a zsombékgiliszták nagy aktivitása okozza. A víztől nem járt hátakon fajgazdag löszgyepek helyezkednek el. Legtöbbször a cickafarkas füves pusztával alkotnak változatos, felszíni formákban is gazdag mozaikrendszert. A Hortobágyi mocsarak közül igazi hungarikumnak számítanak a fehér vizű szikes tavak speciális képződményei, melyek a sekélyebb, helyi vízellátottságú mocsarak kiszáradásával váltak fehér sókiválásos szikes tómedrekké.



űrmős szikes



Sziksófű és sóbolla

- Térben és időben dinamikusan változó élőhelyek mozaikossága

A változatos sziki mikroforma világ vezetett az élőhelyek mozaikosságához, mely alapvetően meghatározza a hortobágyi táj arculatát. Az egymással sajátos mozaikszerkezetet alkotó száraz pusztai növényzet és a vizes-mocsaras élőhelyek elválaszthatatlan egységet alkotnak, területük az éghajlati jellemzők hatására folyamatosan változik. Csapadékosabb években a nedves rétek, mocsarak, míg szárazabb években a száraz pusztai gyepek felülete kiterjedtebb. Ez a dinamikus változás a legeltetésre is közvetlen kihatással van. Az ember és a természet harmonikus együttélése nyomán kialakult táji-, természetvédelmi szempontból értékes mozaikos élőhelyek védett és értékes társulásoknak, növény- és állatfajnak adnak otthont. A puszta különlegessége, hogy viszonylag kevés számú növényfaj képes többféle egymástól jelentősen eltérő társulást létrehozni, mely igen magas biodiverzitást eredményez. Természetvédelmi jelentőségén túl vizuális, esztétikai szempontból is kiemelkedően fontos az említett puszta-mocsár mozaikok érintkezése, kapcsolata.



Kanalasgémek



Kamilla

- Füves puszták madárvilága (pl. búbos, mezei pacsi, vörös vércse)
- Vizes élőhelyek madárvilága (pl. barna rétihéja, gulipán, piros lábú cankó)

A Hortobágy egyik meghatározó értéke madárvilága. Kijelenthető, hogy Magyarország legfontosabb madárélőhelye. Natura2000 Különleges Madárvédelmi Terület kijelölés alapjául 54 jelölő faj szolgált. A létrejött védettség feladata a területén előforduló jelölő fajok kedvező természetvédelmi helyzetének biztosítása, fenntartása.

A Hortobágy madárvilágának gazdagságát jelzi, hogy nemcsak vízimadarak, hanem a pusztai madárfajok is nagy számban fordulnak elő. A szikesek legismertebb madarai a búbos és a mezei pacsi, a ritkaságok közé pedig a széki lile és a székicsér tartozik. A száraz füves puszták madara a búbos, mezei pacsi, ugattyú, a rétek féltett faja törpe vízicsibe, a zombékos rétek lakója a nagy goda, a piros lábú cankó, sárszalonna. A Hortobágyi löszhátak, a pusztát övező szántóföldek legnagyobb termető madara a tócsa.

Hortobágy a vizes élőhelyek kiterjedt voltának és a változatos élőhely-mozaikoknak köszönhetően Európa legjelentősebb kontinentális madárgyülekező helyévé vált. Csapadékos években tavasszal rövid ideig tartó vízborítás miatt a száraz gyepek is vizes élőhelyként működnek, melynek során óriási madártömegek lepik el a pusztát. Ősszel a darvak világállományának több mint egyharmada időzik itt és a kipusztulás szélére sodródott kis liliknek is fontos vonulási állomása a Hortobágy.



Bíbic



Mezei pacsirta



Vörös vércse



Barna rétihéja



Gulipán



Piroslábú cankó

Folyóvizek menti vizes élőhelyek élővilága

- Ártéri ligeterdők, morotvák, lápok, nyílt vízfelületek társulásai
- Tisza-tavi madárvilág (fekete gólya, kárókatona, nagy kócsag, kanalasgém, bakcsó, rétisas)

A Tiszát különleges, gazdag morotva rendszer kíséri, amely élő kapcsolatot, migrációs folyosót tart a Tisza és a pusztai mocsarak között. A Tisza-tó mesterséges kialakítása ellenére, jelentős természeti értékek hordozója, a morotvák átalakulásuk ellenére fajgazdag élőhelyek, szegélyükön úszólápok kialakulása figyelhető meg. A tavon és holtágakban a tündérrózsa, tündérfátyol összefüggő kiterjedt állományai kiemelkedő vizuális élményt nyújtanak. A tározót és a Tiszát szegélyező puhafás és keményfaligetek képezik a Hortobágyi Nemzeti Park és egyben a VH legnagyobb, összefüggő erdős területei, melyek egyben fontos élőhelyek. A tározó fölött megmaradt, agyagos-szakadó partok a kiemelkedő európai értéknek számító tiszavirág fontos szaporodó helye.

A terület madárvilága is igen változatos. Kiemelendő a rétisas, fekete gólya, kis kárókatona fészkelése, valamint a gémfélék jelentős állománya. A nádasok sűrűjében él a bölömbika és az apró termetű törpegém.



Tavirózsa



Fattyúszerkő

TÁJKÉP, KIEMELKEDŐ, EGYEDI LÁTVÁNYMINŐSÉG

Természeti és művi tájalkotó elemek együttes és egységes megjelenése

- Kevés számú, elszórtan elhelyezkedő tájalkotó elemek és az ebből adódó harmónia
- Hagyományos tájhasználatból összefüggő művi elemek (hodályok, gémeskutak, kunyhók) illeszkedése a tájba
- Mélységet adó látványelemek (kerekerdők, szárnyékerdők, halmok, pásztorépitmények)

A pusztai meghatározója, és egyben jellemzője a tájalkotó elemek elenyésző száma, a táj diverzitásának alacsony volta. Ez a jellegzetesség, máshol hátrány, negatívum, azonban Hortobágy esetében éppen a látszólag ingerszegény környezet jelenti a különlegességet. A táj a benne elszórtan megjelenő, kevés számú természeti és művi tájalkotó elemmel olyan nyugalmas árszt, mely mai világunkban ritka és különösen értékes adottság. Az első látásra unalmasnak tűnő pusztában szemlélődve olyan értékek fedezhetők fel, melyek egymástól távoli, elszórt elhelyezkedésük miatt hangsúlyosan jelennek meg, mélységet adva a végtelen kiterjedésnek. A tájalkotó elemek többnyire a hagyományos legeltetési tájhasználat szolgálatában állnak (pl. gémeskutak, hodályok, kunyhók, szárnyékerdők), ennek köszönhető harmonikus illeszkedésük, tájba simuló megjelenésük. A természeti és művi tájalkotó elemek együttesen képezik szerves részét a tájnak, harmonikus megjelenésük kiemelkedő értéket képvisel.



Kevés számú, elszórtan elhelyezkedő tájalkotó elem



Gémeskutak



Seggenülő hodály (Cserepes puszta)



Szárnyékerdő

Tájkép sajátos téraránya

- Töretlen látóhatár - horizont takaratlansága
- Fátlan, nyílt legelőtáj

A Hortobágy meghatározó és egyben legfontosabb tájképi jellemzője a sajátos térarány, mely a horizont takaratlanságából fakad. Napjainkban kiemelkedő értéket képvisel a zsúfolt beépítések ellenpontjaként megjelenő pusztai táj nyíltsága és áttekinthetősége, melynek fennmaradása geomorfológiai és természeti adottságainak, valamint ahhoz illeszkedő hagyományos tájhasználatának köszönhető. A fennmaradt nyílt, fátlan legelőtájnak köszönhetően a végeérhetetlen legelők találkozása az égbolt kupolájával, egyedi látványminőség hordozója. Ez a töretlen látóhatár szinte egyedülálló jelenség, unikális érték hazánkban.



Töretlen látóhatár



Fátlan, nyílt legelőtáj

Természeti jelenségek, tünemények

- Délibáb, lemenő és felkelő nap, „felhőjáték”, csillagkupola, évszakok színváltozása

A pusztai tájhoz hozzá tartozik a délibáb fénytüneménye, az augusztusi éjszaka csillagkupolája, a lenyugvó nap földet érő vörös korongja, hozzátartoznak a pusztai viharok, az évszakok színváltozása. A Hortobágy nevével összefonódó délibáb különleges fénytünemény, mely furcsa alakzatokat varázsol a látóhatár peremére. Az évszakok színváltozásával, a pusztta tavaszi zöld színe május közepére vörösre vált, nyár derekára aranyárga színekben játszik. Magasról szemlélve a Hortobágyot, mint valami óriási színes szőnyeg terül el alattunk. Középen észak-déli irányban ezüstösen csillan meg a Hortobágy folyó, e három színfolt egymásba fonódása a Hortobágy három arcát tárja fel. Ezek azok a varázslatok, amelyeknek megéléséhez a nyílt pusztai táj biztosítja az elemi erejű hátteret.



Felhőjáték



Délibáb

Állatok csoportos megjelenése a tájban

- Vonuló darvak, gémtelepek
- Legelő csordák, nyájak, ménesek

A hagyományos legeltetési állattartás, a legelő állatállomány (csordák, nyájak, ménesek) tájban való megjelenése a Hortobágy tájképének jellemző része. Ezt a hatást fokozza a területen fellelhető értékes állatvilág látványa, mint a daruvonulás, gémtelepek, stb.

A madárvonulás a pusztta tavaszi, őszi életének tájképet is meghatározó hangulati eleme, egyben kiemelkedő természeti értéke is. A madárvonulás leglátványosabb eseménye a darvak és vadludak vonulása, a hajnali vagy alkonyati húzás, amikor madarak tízezrei mozognak egyszerre. A Tisza tó és a halastavak nagytömegű vízimadarat vonzzanak gyülekező és csoportos fészkelőhelyként, mely többek között gémtelepek látványában nyilvánul meg.

Szintén meghatározó a csordák, nyájak, ménesek jelenléte a nyílt legelőtájon. A pusztai őshonos állatállomány vonulásának, delelésének, legelésének látványa a Hortobágyi tájkép nélkülözhetetlen és szerves része.



Vonuló darvak



Fenyőrigó



Legelő ménes



Legelő szürkemarha gulya

TÁJHASZNÁLAT

Hagyományos legeltetési állattartás

- Extenzíven legeltethető, őshonos és honosult állatfajták (szürkemarha, rackajuh, nóniuszló)
- Legeltetés múltban gyökerező pásztorló tartási módozatai (szabad, szabad láb alóli, áthajtó, túllegeltetés)

Hortobágy hagyományos tájhasználatának jelentősége sajátos kettősségében rejlik. Alapvetően kiemelkedő szerepű a természeti, táji, tájképi értékek fenntartásában, ugyanakkor egyben védendő, megőrzendő hagyományos tájhasználati forma, mely hozzájárul az őshonos állatfajták fennmaradásához. Tájhasználatának állandósága a legeltetési állattartással fenntartott gyepterületek meghatározó arányában mutatkozik meg, az egyéb területhasználati formák mindig is alárendelt szerepet játszottak a történelem folyamán.

A térben és időben is dinamizmus jellemezte hagyományos legeltetési tájhasználatot alapvetően befolyásolja az állatállomány összetétele és nagysága, a szik által meghatározott száraz és vizes pusztai élőhelyek sajátos, folyamatosan változó mozaikszerkezete. A legeltetés múltban gyökerező módozatai, gyakorlatai, mely az egyes állatfajok és a szikes gyepek speciális kapcsolatán alapszik, különleges, fenntartandó értéket képvisel. A tájban megjelenő magyar szürke marhának kiemelkedő szerepe van pusztai gyepek élőhelyek fennmaradásában.

Pásztoroló tartási forma sajátos jellemzője az állandóan mozgó nyájak, gulyák, ménesek tavasztól-őszig tartó jelenléte a pusztán. Ez az évszázados tartási forma, a vele szorosan összefonódó pásztorkultúrával egyedi, sajátos értékét képviseli a Hortobágnak.



Szürkemarha



Racka juh



Nóniusz ménes



Szabad láb alóli legeltetés

RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉG

A nomadizáló életforma őskori, koratörténeti emlékei

- Sajátos, halmos temetkezési formák: Halmok, kurgánok megjelenése a tájban

Az késő rézkor és kora bronzkor (Kr.e 3300-2600) folyamán K-Európa sztyeppéiről a Tiszántúl füves területeire beköltöző nomadizáló, nagyállattartó életmódot folytató közösségek vezető rétegének temetkezései fölé emelt mesterséges földművek a nagy őskori kurgánok, melyek a VH területén nagy számban őrződtek meg és sajátos alkotói a hortobágyi tájnak. A kurgánok általában az egykori vízfolyások partját követve sorakoznak egymás után. A kurgán temetkezések különleges jellemzője, hogy e sajátos őskori, sztyeppe-i temetkezési forma legnyugatibbi előfordulásait jelentik az eurázsiai sztyeppe öv területén!

Mind korukat, mind méretüket tekintve meg kell különböztetni a nagyméretű őskori kurgánokat a római császárkori (Kr.u. 2-3. század) – szintén K-európai eredetű – szarmata törzsek előkelőinek emelt kis, vagy apróhalmoktól, melyek halmos temetőket alkotva nagyobb csoportokban fordulnak elő (Poroshát, Kockakút).

A halmok elsősorban kultúrtörténeti értékek, azonban természeti értékük is jelentős, mivel a lösnövények menedékhelyei, továbbá jellegzetes hortobágyi tájalkotó elemek.



Átnyaraló darvak, halmok



Ligeti zsálya – halom

Kiemelten védett, nyilvántartott (ex lege védett), valamint azonosításra váró régészeti lelőhelyek

- Halomsíros római császárkori (szarmata) temető, középkori települések és templomok (Máta, Poroshát, Angyalháza)
- A korabeli élet nyomait őrző őskori, római császárkori, népvándorláskori és középkori régészeti lelőhelyek (Zám- újkőkori lh.; Kockakút-római császárkori kishalmos temető; Árkus-szkíta és avar temető)
- A korabeli élet nyomait őrző különböző korszakokban keltezhető régészeti lelőhelyek

A Hortobágy VH területén 187 nyilvántartott (köztük 4 kiemelten védett) régészeti lelőhely mellett kb. minimum kétszer, háromszor ennyi, eddig még nem felkutatott (nem azonosított) régészeti lelőhely található, melyek a korabeli élet nyomainak régészeti jelenségeiben, különböző – szerves és szervetlen – maradványok mellett anyagi, tárgyi elemek (régészeti leletek) formájában őrzik a terület több, mint 7 ezer éves múltját. A terület első – középső neolitikum középső időszakából dokumentálható – megtelepülését követően különböző eredetű (etnikumú), különböző anyagi és szellemi kultúrával rendelkező közösségek (népcsoportok) egészen napjainkig folyamatosan használták a területet és annak sajátos ökológiai adottságaihoz alkalmazkodva alakították ki a jellegzetes kultúrtáját. A hosszú évezredek során formált és megőrzött kultúrtáj, valamint az ezzel összefüggő jellegzetes tájhasználat tekintetében egyedülálló értéket képvisel a Hortobágy Európában.

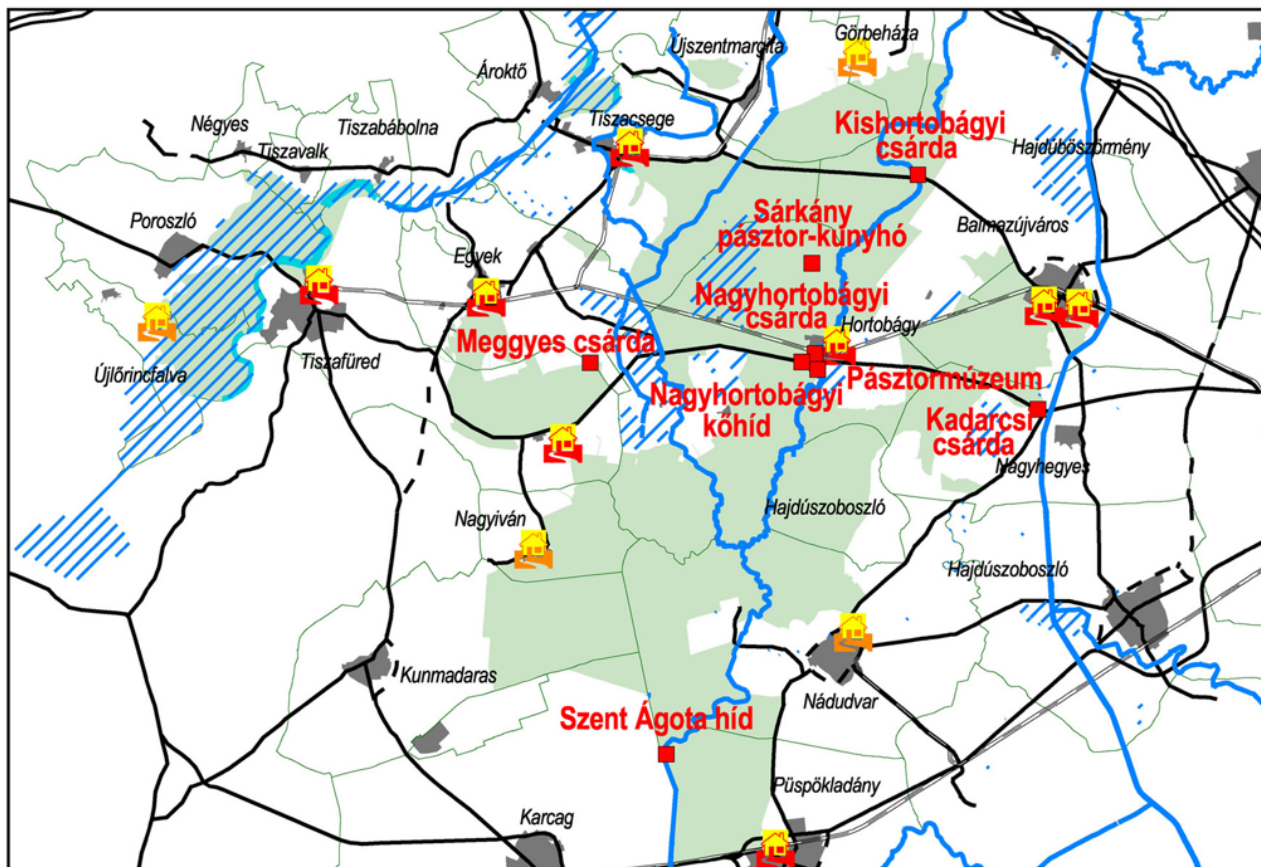
MŰEMLÉKI ÉRTÉK

Műemlékek

- Csárdák, szekérállás: Nagyhortobágyi csárda és szekérállás, Kishortobágyi-, Kadarcsi-, Meggyes csárda
- Hidak: Nagyhortobágyi (Kilenclyukú) kőhíd, Szent Ágota híd
- Pásztorhajlák: Sárkány pásztor kunyhó

A Hortobágy meghatározó emblematisz elemei a fő közlekedési utak menti pusztai csárdák, folyókon átvezető kőhidak, melyek egyben a VH legjelentősebb műemlékei is. A 18. sz-ban fellendülő gazdasági élet fontos építményei a csárdák jellegzetes alföldi vendéglátó épülete, melyek a legjelentősebb áthaladó kereskedelmi, postai és állathajtási utak mellett egy napi-félnapi járásra helyezkedtek el. A Hortobágy területén lévő egykori árvizeknek kitett cölöp és deszka hidak helyén a közlekedés biztonságossá tétele érdekében szilárd anyagú kőhidak épültek. Ezek közül a Nagyhortobágyi (kilenclyukú) kőhíd egész Hortobágy jelképévé vált. A Sárkány kunyhó a pásztorélet egyetlen műemléki védettségű építménye a VH-n.

A Műemlékek elhelyezkedése a HNP Világörökségi helyszínen, és annak közvetlen közelében



Műemlékek jegyzéke:

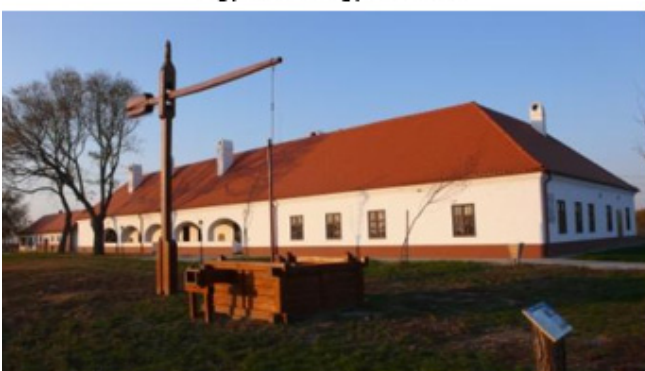
Műemlék neve	Helységneve	Törzs szám	Hrsz.	Határozat szám	Örökség véd. bírság
Kishortobágyi csárda	Balmazújváros	9581	01987/2	14061/1983	II.
Pásztormúzeum egykori szekérállás	Hortobágy	8150	97	02986/1965	I.
Sárkány pásztorkunyhó	Hortobágy-Máta	9852	02821	9952/1985	III.
Nagyhortobágyi csárda	Hortobágy	1851	1	50050/1951	I.
Nagyhortobágyi kőhíd	Hortobágy	1852	96/4	50050/1951	I.
Kadarcsi csárda	Nagyhegyes	9851	0740	9951/1985	III.
Meggyes csárda csárdamúzeum	Tiszafüred	6756	0199		III.
Szent Ágota-híd	Püspökladány	10857	0982/1	9/2009	II.
A HNP Világörökségi helyszínen kívüli, de annak közvetlen közelében lévő műemlékek					
Zádor-híd	Karcag	3972	02314		I.
Gál féle szélmalom	Karcag	3974	2123		I.
Görbe csárda	Nagyiván	9860	21		III.
Fazekas műhely	Nádudvar	11519	2693	53/2011	III.
Nagymajori kastély és melléképülete	Tiszacsege	8891	0523/2	1552/1987	II.



Nagyhortobági-csárda



Kishortobági-csárda



Kadarcsi-csárda



Meggyes-csárda



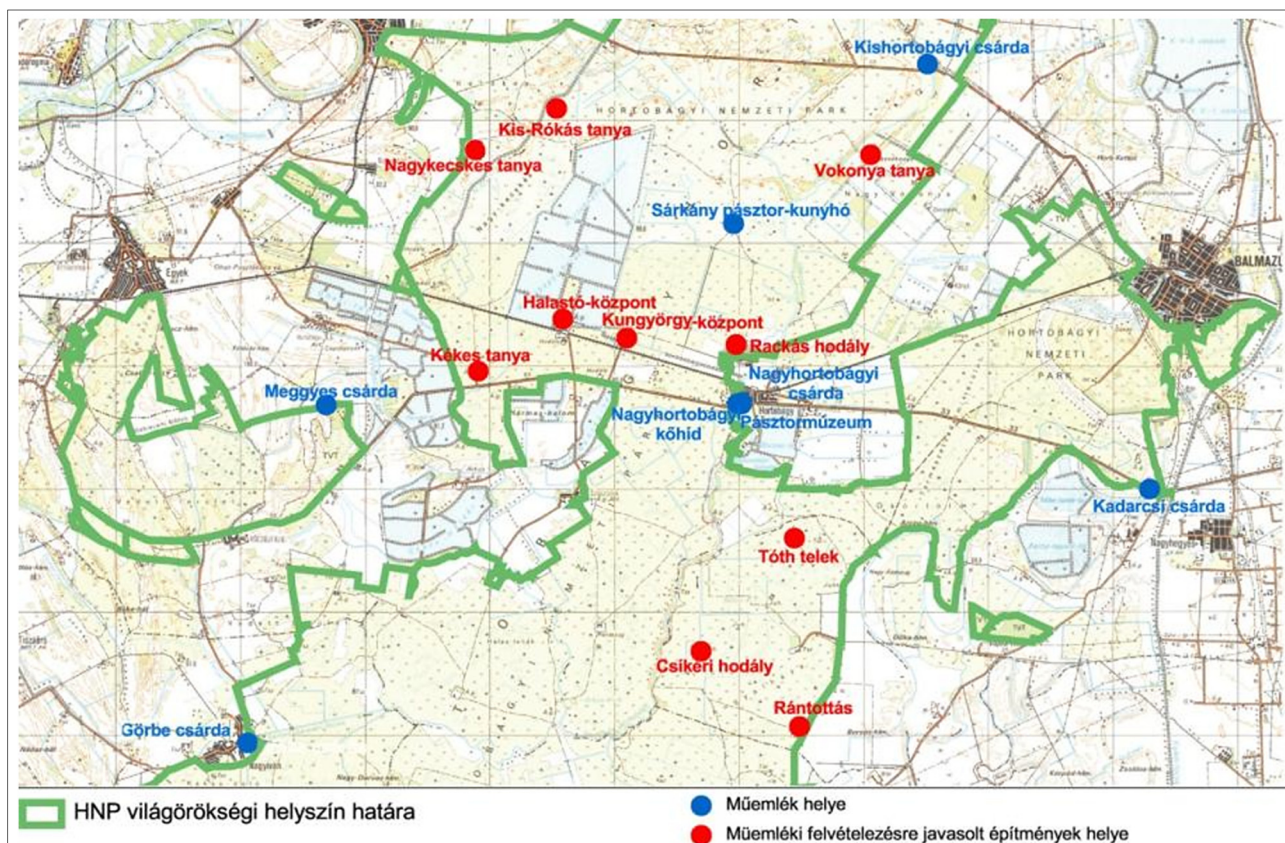
Nagyhortobági (Kilenclyukú) köhíd



Szent Ágota-híd



Pásztormúzeum (egykori szekérállás)



Műemléki védettség, javaslatok a műemléki védettség körének kiterjesztésére

Forrás: HNP KET. „Műemléki felvételezés javaslatának feldolgozása helyszíni vizsgálat alapján, topográfiai térképen (Geller Ferenc okl. építész-mérnök, műemlékvédelmi szakértő)

S.sz.	Név	Hely	Hrsz.	Építmény
1	Kékes-hodály	Hortobágy	02323/2	hodályok
2	Kungyörgy Központ	Hortobágy	02670/2, 02670/3	házak, hodályok, magtárak
3	Rackás-hodály	Hortobágy	02388/5	seggenülő hodályok
4	Kis-Rókás-tanya	Tiszacsege	0273/1	kontyos kunyhó
5	Nagykecskes-tanya	Tiszacsege	0404/2	pásztorszállás, magtár, rideg hodály
6	Vókonya-tanya	Hortobágy	0802/1	kukorica góré, hodály
7	Tóth-telek	Hajdúszoboszló	0802/1	seggenülő hodály
8	Csikéri-hodály	Hajdúszoboszló	0875/4g	seggenülő hodály
9	Rántottás	Hajdúszoboszló	0855/2	seggenülő hodály

Rommaradványok

- Árpád és középkori templomok, monostor: Papegyháza templom maradványai, Ohat monostor és templom maradványai

A Hortobágy területén a kulturális örökség elemei az i.e. 3. évezredtől kezdődően jelen vannak (kurgánok, földből készült védművek). Jóval később, az i.sz. 10-11. században jöttek létre azok a települések és nemzeti monostorok, amelyek bár a török hódoltság alatt elpusztultak, de maradványaikat feltárták (Papegyháza, Ohat-Telekháza).



Papegyházi templomrom

Hagyományos pásztorépitmenyek

- Ember számára készült pásztorhajlék: kontyos kunyhó, nyertetejű pásztorkunyhó, cserény, vasaló
- Állatok számára készült építmények: gémeskút, hodály, szárnyék, karám, akol, szín

A helyszín jellegzetes védendő, illetve újra kialakítandó építményei a szilaj pásztorkodáshoz kapcsolódó, eredeti bélyegeket hordozó pásztorépitmenyek, melyek két nagy csoportba sorolhatók, az állatok védelmére és ellátására valamint az emberi tartózkodásra szolgáló pásztorhajlékok és kiegészítőik. Az említett építmények a pásztorkodás létfeltételét képezik és a táj emblematikus jelképei is egyben. A pásztorok számára készült kunyhók, vasalók mellett az állattartás építményei dominálnak, mint a karámok, szárnyékok, hodályok, továbbá a pusztai életéhez nélkülözhetetlenek a gémeskutak is.

Az állattartás építményei az idők során fokozatosan átalakultak, az addig meghatározóan nádból épült ideiglenes építmények helyébe a vályogból épült tanyák, a szárnyékok helyébe pedig a hodályok léptek. Ez utóbbiak maradtak fenn napjainkig, melyek közül több őrzi az eredeti építési technikát, formavilágot és anyaghasználatot.

Az eredeti bélyegeket hordozó legeltetési tájhasználathoz kapcsolódó pásztorépitmenyek műemléki értékek, a pásztorkultúra részei és egyben meghatározó tájalkotó elemek, melyek harmonikus egységet alkotnak a hortobágyi pusztával.



Kunyhó (Szárnyékos)



Hodály (Szárnyékos)



Vasaló (Sárkány-kunyhó)



Gémeskút (Magdolna puszta)

Egyéb nem védett műemléki értékek

- Gazdasági- és közösségi épületek: Halastó központ vendégház, magtár, malom
- Egyéb gazdasági és mérnöki építmény: Bánó udvar- víztorony, Dékány zsilip,

A VH-n igen kevés védelemre javasolható, agráripari és közösségi épített örökségi elem van. Ezek egyike az un. Halastó központ, ahol lakások, gazdasági épületek mellett magtár és malom található. Ezek egyediségük miatt ipartörténeti jelentőségűek. A 20. sz.-i iparosítás néhány agráripari és mérnöki létesítményt hozott létre, mint a víztorony és a zsilip, amelyek egyediségüknél fogva az épített örökség részét képezik.



Halastó-központ vendégház



Dékány-zsilip

TÁRGYI ÉS SZELLEMI ÖRÖKSÉG

Pásztorkultúra primér forrásai és tárgyi emlékei

- Pásztorélet, pásztortársadalom, betyárvilág, építéstechnológia, eszközkészítés, -használat, viselet, népzene, -szokások, gasztronómia

Hortobágy esetében egyedi sajátosságokat mutat a természetben élő, munkálkodó ember tárgyi és szellemi öröksége, a pásztorkultúra. Mint minden társadalmi csoportnál, itt is megvan a tagozódási rendszer, amely a célszerűséget segíti. A pásztorok tudásukat belenevelődéssel sajátították el. Így értettek a jószágok legeltető tartásához és az ehhez kapcsolódó feladatok ellátásához is, az állatok gyógyításhoz, a jószág és a maguk számára készített egyszerű építmények felállításához, munkaeszközök és egyszerű ételeik elkészítéséhez. Ruházatuk is sajátos, jellegzetes, a mindennapi munkához alkalmazkodó, célszerű volt. A Hortobágyi pásztorkultúra elmaradhatatlan részei a tánc és a népdal. Hiedelemviláguk, szokásaik archaikusnak tekinthetők.



Pásztorszokások



Pásztorételek



Viselet



Pásztortánc

Pásztorkultúra szekunder forrásai

- Irodalom, műtárgyak, gyűjtemények

Történelmi, irodalmi, képzőművészeti, néprajzi értékek Hortobágy, szellemi arculatát gazdagítják. A magyar életnek és a pásztorkodásnak sok ősi sajátosságát megőrző egyedi életmód már igen korán az érdeklődés előterébe került, melynek során szépírók és a néprajzkutatók részéről keletkező könyvtárnyi anyag jó része alapműnek tekinthető és szellemi örökségünk egyik forrása. Ugyanakkor nem elhanyagolható a puszta színeit, fényeit megörökítő művészeket alkotásai, valamint a hortobágyi pásztorkok tárgyi kultúrája sem, amelynek gazdagsága, egyedisége nemzeti öntudatunk egyik alkotó eleme.



Gyűjtemények



Műtárgyak



Irodalom



Kézműves termékek

Felhasznált források:

Megalapozó dokumentáció „A Hortobágyi Nemzeti Park- A Puszta Világörökségi Terület” Kezelési tervéhez c. dokumentáció felhasználásával.

Készült a Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ megbízásából (2014-2016)

Projekt gazda: Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság, Projekt vezető: Tolnay Zsuzsa, Irányító tervező: Zsemberi István

A felhasznált munkarész készítői:

DR. ARADI CSABA biológus, ökológus, MOLNÁR ATTILA biológus, ökológus, ZSEMBERI ISTVÁN területrendező tervező, településrendezési vezető tervező, PINTÉR FERENC településrendezési vezető tervező, szakértő, KOPRDA ILDIKÓ területrendezési és tájrendezési tervező, SZÜTS ORSOLYA tájrendezési tervező, GELLÉR FERENC műemlékvédelmi szakmérnök, DR. DANI JÁNOS régész, ÖRSI ZSOLT etnográfus, DR. SZABÓ SZILÁRD geográfus, LISZTES LÁSZLÓ biológus, turisztikai szakértő, SZÉCHY ANNAMÁRIA idegenforgalmi közgazdász.

Összeállította:

Zsemberi István okl. építészmérnök